

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.6.10>

OBRAZ MIASTA W WYMIARZE ARTYSTYCZNYM POWIEŚCI S. TARATORINOI „LAZARUS”

Valentina Nikolaienko

*kandydat nauk filologicznych, docent,
docent Katedry Literatury Ukrainińskiej
Zaporoskiego Narodowego Uniwersytetu (Zaporoże, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0003-0493-3425
e-mail: nikolaenkov006@gmail.com*

Lina Myronyuk

*starszy wykładowca Katedry Ukrainioznawstwa
i Ogólnego Szkolenia Językowego
Narodowego Uniwersytetu „Politechnika Zaporoska”
(Zaporoże, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0001-8356-4431
e-mail: l.v.myronuk@gmail.com*

Adnotacja. Jednym z interesujących aspektów eksploracji ukraińskiej miejskiej fantazji jest recepcja miasta – elementu głównego, który jest jednocześnie częścią artystycznego chronotopu w sposób wieloaspektowy i niejednoznaczny. Powieść S. Taratorinoi „Lazarus” przedstawia oryginalną realistyczną magiczną wizję społeczeństwa na początku XX wieku, dlatego celem przedstawionego badania jest dokładna analiza obrazu Kijowa. W badaniu wykorzystano elementy metod hermeneutycznych, kulturowo-historycznych, estetycznych, intertekstualnych. Ponadto zastosowano metody analizy i syntezy. Głównymi technikami projektowania obrazu miejskiego jest harmonijne połączenie rzeczywistości i fikcji, odwołanie się do kontekstu historycznego, aktywne wykorzystanie elementów quasi-historycznych i mitologii miejskiej dla ekspresji przestrzeni artystycznej. Obraz Kijowa w powieści „Lazarus” – o wielu twarzy, zmienny, kolorowy, realistyczny i fantastyczny w tym samym czasie.

Słowa kluczowe: wizja, metafora, mitologizm, przestrzeń miejska, fantasy.

THE URBAN VISION IN A FICTIONAL SPACE OF S. TARATORINA'S NOVEL “LAZARUS”

Valentina Nikolaienko

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature
Zaporizhia National University (Zaporizhzhia, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-0493-3425
e-mail: nikolaenkov006@gmail.com*

Lina Myronyuk

*Senior Lecturer at the Department of Ukrainian Studies
Zaporizhzhia Polytechnic National University (Zaporizhzhia, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0001-8356-4431
e-mail: l.v.myronuk@gmail.com*

Abstract. The reception of a city is one of the most interesting aspects of Ukrainian urban fantasy investigation. It's a core which simultaneously is a part of fictional chronotope as well as many-sided and original character. The novel by S. Taratorina “Lazarus” represents an original realistic-magical vision of society at the early XX century, therefore the purpose of our research is an essential analysis of vision of Kyiv. The research used elements of hermeneutic, cultural, historical, aesthetic, intertextual methods. In addition, were used methods of analysis and synthesis. The main ways of constructing an urban vision are harmonious combination of reality and fiction, appeal to historical context, active using of quasi-historical elements and urban mythology for making the artistic space more effective. In “Lazarus”, Kyiv is a many-faced, changeable, colorful, realistic and fantastic at once.

Key words: vision, metaphor, mythology, urban space, fantasy.

ОБРАЗ МІСТА В ХУДОЖНЬОМУ ВИМІРІ РОМАНУ С. ТАРАТОРІНОЇ «ЛАЗАРУС»

Валентина Ніколаєнко*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури**Запорізького національного університету (Запоріжжя, Україна)**ORCID ID: 0000-0003-0493-3425**e-mail: nikolaenkov006@gmail.com***Ліна Миронюк***старший викладач кафедри українознавства
та загальної мовної підготовки**Національного університету «Запорізька політехніка» (Запоріжжя, Україна)**ORCID ID: 0000-0001-8356-4431**e-mail: l.v.myronuk@gmail.com*

Анотація. Одним із цікавих аспектів у дослідженні українського міського фентезі є рецепція міста – стрижневого компонента, що одночасно є складником художнього хронотопу та багатоплановим і неоднозначним образом. Роман С. Тараторіної «Лазарус» репрезентує оригінальну реалістично-магічну візію суспільства на початку ХХ ст. Отже, метою поданої розвідки є ґрунтовний аналіз образу Києва. У дослідженні використано елементи герменевтичного, культурно-історичного, естетичного, інтертекстуального методів. Крім того, використано методи аналізу й синтезу. Головними прийомами конструювання урбаністичного образу є гармонійне поєднання реальності й вимислу, звернення до історичного контексту, активне використання квазіісторичних елементів та міської міфології для увиразнення художнього простору. Образ Києва в романі «Лазарус» – багатолікий, мінливий, колоритний, реалістичний і фантастичний водночас.

Ключові слова: візія, метафора, міфологізм, урбаністичний простір, фентезі.

Вступ. Взаємини людини та міста часто ставали предметом творчих рефлексій митців різних періодів, особливо в українській літературі. До цієї теми зверталися І. Нечуй-Левицький («Хмари»), Панас Мирний («Повія»), І. Франко («Борислав сміється», «Воа constrictor»), В. Підмогильний («Місто»), В. Домонтович («Дівчина з ведмедиком») та інші. Образ міста став особливо значущим для сучасних письменників Ю. Андруховича («Московіада», «Лексикон інтимних міст»), О. Ірванця («Рівне/Ровно (Стіна)»), С. Жадана («Ворошиловград»), П. Вольвача («Кляса», «Хрещатик-Плаза»), С. Андрухович («Фелікс Австрія»), М. Гримих («Клавка»). А синкретична єдність людини та міста в художньому просторі є вічно актуальною темою й предметом наукових розвідок багатьох дослідників, серед яких В. Агеєва, М. Бахтін, Ю. Лотман, С. Павличко, В. Топоров, В. Фоменко, М. Штогрин та інші.

Раніше урбаністичний простір, з одного боку, репрезентував величезне коло можливостей, що відкривалися тому, хто вперше перетнув межу міста, але з іншого – був небезпечним умістилищем спокус, де людині доводилося або виборювати «місце під сонцем», або, не впоравшись із екстремальними умовами життя, йти на дно. У сучасному контексті місто сприймається не тільки як лабіринт із випробуваннями, а як неповторна художня дійсність, мікросвіт із власними законами, культурою, міфологією. Така рецепція урбаністичного простору характерна для міського фентезі, яскравим прикладом котрого вважається дебютний роман С. Тараторіної «Лазарус» (2018). Твір здобув чимало схвальних відгуків, зокрема в статтях О. Коцарева, Є. Ліра, С. Матвійчук, К. Сокульської, Н. Тисовської, які відзначали оригінальний авторський підхід до формування художньої дійсності, виразну міфологічність, цікаву детективну інтригу.

Письменниця створила оригінальну альтернативно-історичну візію Києва, використавши не тільки історичний матеріал, а й міські легенди, фольклор, художні здобутки зарубіжних митців.

Метою статті є аналіз образу міста Києва та з'ясування його місця в художньому вимірі роману С. Тараторіної «Лазарус».

Методи дослідження. У роботі використано елементи описового (спостереження за розвитком сюжетних колізій, інтерпретація розповіді та окремих образів), герменевтичного (осмислення й тлумачення художнього тексту про місто), культурно-історичного (звернення до історії як до джерела авторського натхнення та одного з фундаментальних компонентів художньої дійсності), естетичного (сприйняття роману як цілісної й гармонійної мистецької єдності), інтертекстуального (аналіз зв'язку роману та міського фольклору) методів. Крім того, використано методи аналізу й синтезу.

Основна частина.

Специфіка змалювання міста в українській літературі. Аналіз способу змалювання та сприйняття міста в українській літературі, починаючи з ХІХ ст., виявляє цікаву тенденцію. У реалістичному дискурсі місто здебільшого поставало ворожим опонентом села, вмістилищем гріховності й численних людських і загальносуспільних вад. Потрапивши туди, людина часто опинялася в несприятливих життєвих обставинах, а то й зовсім збивалася на манівці, як, наприклад, героїня роману Панаса Мирного «Повія» Христя Притика. Тож слушною видається думка Я. Цимбал, яка наголошує: «Щеплення урбанізму в українській

літературі справді було і тривалим, і болісним. Національний літературний організм відштовхував його як заразу, як чужорідне тіло, хворів і боровся, щоб, зрештою, прийняти й змиритися» (Цимбал, 2007: 3).

Тривалий час місто сприймалося як осередок чужої культури, однак навіть митці, шукаючи більших творчих можливостей, мусили змінити своє ставлення до нього. Це, безперечно, впливало на зображення урбаністичної дійсності й персонажів у ній. Прийняття міста як ще одного продуктивного художнього часопростору остаточно відбулося на початку ХХ ст.: «Попри двозначне ставлення до міської культури, попри одночасні любові і ненависть до неї, в українській літературі урбанізм, як і скрізь в Європі та світі, означав модернізм» (Цимбал, 2007: 3).

Р. Мариняк, зауважуючи, що «місто – це середовище проживання людей», акцентує увагу на специфіці способу їх життя, яка, на відміну від рустикального, позначена інтенсивним розвитком (див: Мариняк, 2018: 53). Швидкість і різноманітність життя, калейдоскоп образів і характерів, багатство типажів, що їх можна вводити в різні конфлікти й досліджувати крізь призму соціальних чи екзистенційних проблем, – усе це сприяло поширенню урбаністичного дискурсу. В. Фоменко констатує: у суспільній свідомості відбулися кардинальні зміни, коли «Вічне Село» поступилося «Вічному Місту» (Фоменко, 2007: 305). Тому, говорячи про урбаністичну літературу, маємо наголосити, що це – не лише перенесення художнього конфлікту в іншу місцевість, а й звернення до образу міста як до джерела нової проблематики, глибших конфліктів, неоднозначних постатей. Місто стає значущим елементом художнього задуму, «основним сюжетом, концепцією, образом» (див.: Штогрин, 2016: 15), «не тільки соціумом, але й ... артефактом, який розвивається ... має свій простір, силует, свій характер, екстер'єр» (Возняк, 2009).

Квінтесенцією залюбленості в міський простір став перший в Україні урбаністичний роман В. Підмогильного «Місто». У коментарі до твору автор зазначив: «Написав «Місто», бо люблю місто й не мислю поза ним ні себе, ні своєї роботи. Написав ще й тому, щоб наблизити в міру змоги місто до української психіки, щоб сконкретизувати його в ній» (Підмогильний, 1929: 45). Переїзд із села до Києва є не лише новою віхою в житті Степана Радченка, а й символічне поривання зі старим життєвим устроєм, де його амбіціям було затісно. Ми спостерігаємо не тільки за зміною життя й ціннісних орієнтирів Степана, а й за тим, як трансформується образ Києва, переломлений крізь призму світобачення героя. Успішно пройшовши етапи власної «ініціації» в новому середовищі, Степан знаходить душевну гармонію й правильний шлях розвитку. Це суттєва зміна в сприйнятті героя, що потрапив в урбаністичний простір: якщо у творах періоду реалізму місто поглинало героя, то в романі В. Підмогильного показано образ нової людини, котра має інший психологічний та аксіологічний склад, а відтак зовсім інакше взаємодіє з незнайомим величезним середовищем. На нашу думку, саме з цього твору починається активний розвиток української урбаністичної літератури.

Очевидно, що поняття «урбаністична література» потребує конкретизації. Ми цілком погоджуємося з визначенням М. Штогрин: «Поняття «урбаністична література» поєднує різновидові та різножанрові художні твори, що розгортають тему міста (місто як текст, міські локуси та топоси, символи, міський пейзаж, хронотоп, міська міфологія), намагаються розкрити онтологію міського світогляду та способу буття» (Штогрин, 2016: 12). У сучасній художній рецепції місто є цілісним, повнокровним організмом, котрий розвивається й функціонує з іншими персонажами, а не лише виступає німим тлом історії, про що свого часу говорив Ю. Лотман: «Місто – це «складний семіотичний механізм, генератор культури», «являє собою котел текстів і кодів, по-різному побудованих і гетерогенних» (Лотман, 1992: 13).

Художній образ міста включає не лише історичні чи культурні аспекти, а й інші елементи, пропущені крізь призму авторської свідомості, – образи мешканців, мова, місцеві звичаї, фольклор тощо. В. Топоров зазначає: «Місто говорить своїми вулицями, площами, садами, будівлями, вулицями, пам'ятниками, людьми, історією, ідеями...» (Топоров, 1983: 276) – і все це зливається в єдиний багатоплановий образ міського простору. У будь-якому творі місто вимальовується з того ракурсу, де є найбільш виразним і відповідним до мистецької інтенції: «... На сторінках романів можна відстежити авторську мандрівку урбаністичними хронотопами – і не лише в процесі пригадування знайомих вулиць, площ та кав'ярень, але й творення міського міфу» (Штогрин, 2016: 21). Саме за такою мандрівкою спостерігаємо в «Лексиконі інтимних міст» Ю. Андруховича, де образи різних міст пропускаються через особистий досвід і свідомість наратора й набувають нових граней.

Зміщення фокусу уваги на урбаністичний простір сприяло перегляду часопросторових координат, у межах яких розвивався художній конфлікт. Хронотоп села суттєво відрізняється від часопростору міста, оскільки «місто творить ... свій урбанізований хронотоп» (Возняк, 2009). У тексті про місто поняття часопростору включає не лише прями координати часу й розташування, а й подібно до художньої метафори сприяє авторському розкриттю задуму та поглибленню характеристики персонажів.

Крім того, авторів цілком властиво творити власний міф про місто, поміщаючи персонажів у сюрреалістичну дійсність. Прикладом міфотворчості можуть слугувати романи О. Ірванця «Рівне/Ровно» та «Харків–1938». У першому творі автор на свій розсуд інтерпретує мономіф про подорож героя й розповідає історію про пригоди Шлойми Ецірвана в рідному місті, розділеному Стіною на соціалістичне Ровно та капіталістичне Рівне. А в другому – звертається до раблезіанської естетики й альтернативної історії з її умовним способом і конструює власний міф про Харків – столицю могутньої УРСР. Згодом сприйняття міста змінюється докорінно, перетворюючись із ворожого, але майже безмовного середовища, на складний живий образ, котрий комунікує з реципієнтом так само, як це роблять інші персонажі. Місто може бути метафорою, котра краще відтіняє неоднозначність і складність характерів героїв, суперником чи помічником персонажів,

джерелом рефлексії або основним об'єктом міфотворчості. Так, у романі С. Тараторіної «Лазарус» Київ став не лише важливим часопросторовим та історико-культурним компонентом, а й фактично ще одним персонажем, глибоким образом, що заслуговує на детальний аналіз.

«Інша реальність Києва» в романі «Лазарус». Роман С. Тараторіної «Лазарус» не тільки занурює читача в детективно-магічні перипетії з історичними алюзіями, але й з позиції ретроспективи заново знайомить із Києвом. Неординарний творчий задум, багатство художнього світу й коло порушених проблем забезпечили успіх роману, який, за словами В. Арєнєва, засвідчив «початок нової української фантастики» (Тараторіна, 2018: 1). Письменниця вдало синтезувала елементи різних жанрів, виплавивши самобутній твір, що водночас має тісний зв'язок зі світовою фентезійною традицією. Про це свідчить і авторське визначення: «темне міське фентезі з елементами детективу у світі Києва 1913 року» (Світлана Тараторіна: Міфічний вимір Києва) Подібну жанрову характеристику дає романові В. Арєнєв: «історико-детективне міське фентезі» (Тараторіна, 2018: 3) – і, на нашу думку, воно досить точно описує контекст.

Джерелом натхнення, як зазначає письменниця, стала історія Києва: «Описаний у романі світ породжений реальністю. Я захоплююсь історією Києва. Мене вразило наше місто саме на початку ХХ століття тим, що Київ був тоді дуже різноманітним, багатонаціональним, багатозарядним, багатокультурним, багаторелігійним, але набагато більш розшарованим, як може здатися на перший погляд» (Мій роман є іншою реальністю Києва 1913 року – Світлана Тараторіна : інтерв'ю).

Ретроспекції, доповнені авторськими домислами, фантастичними істотами й незвичайними, детективними та містичними подіями, формують оригінальну візію міста. Читач мовби подорожує в часі, маючи змогу побачити легендарні місця та прогулятися старовинними вулицями. Наприклад, у романі з'являються один з найвідоміших київських ресторанів «Семадені» («...*Найкращий ресторан у місті «з шоколадом, більярдом і окремими кабінетами» одним боком виходив на Думу, іншим дивився на біржу...*» (Тараторіна, 2018: 91)); будинок Михайла Підгорського на вулиці Ярославів Вал, відомий як «Замок барона» («*темно-червоною громадою височів над Великою Підвальною. Навіть у сонячні дні металева башта ховалася у свинцевій хмарі... Крилаті химери, що тримали еркер, підозріло витріщили собачі морди*» (Тараторіна, 2018: 141)), Національний художній музей України («*Музей старожитностей і мистецтв містився на Олександрівській. Вхід прикрашало шість дорійських колон. Обабіч величних сходів лежали кам'яні леви, обвиті зміями*» (Тараторіна, 2018: 117)) тощо. Прикметно, що в романі немає уточнень актуальних назв вулиць чи закладів, і це додає історичного колориту й гармонійності всій художній дійсності, яка інтенсифікується завдяки введенню живописних урбаністичних «етюдів». Вони не лише підкреслюють красу Києва та його незвичайність, а й підсилюють настрій, у якому перебувають містяни в той чи той період: «*Місто... приголомшувало барвами і веселою какофонією. Обабіч вулиці... височили нові будинки, переважно з медово-жовтої фірмової київської цегли. Фасади прикрашали розмальовані ліплення. Здавалося, багряний магічний цукор... додавав барв давньому місту*» (Тараторіна, 2018: 17); будинок «... називали «зміїним». Низ еркера над входом до внутрішнього двору прикрашали кам'яні змії. У химерних передранкових сутінках вони, неначе живі, перепліталися з гілками богородера» (Тараторіна, 2018: с. 293). За допомогою таких пейзажних епізодів читач може відстежити, як піднесено-романтичний настрій гамірного й завжди активного міста різко змінюється на тривогу, страх та напруженість, що скували Київ після раптової навали кощів: «*Голубєви жили на Андріївському узвозі в одноповерховому будинку, покритому зеленою бляхою. Від будинку віяло старосвітськістю і водночас ворожістю... Холод і кощі змушували швидше тікати з вулиць*» (Тараторіна, 2018: 284).

Гостросюжетний складник цього роману ґрунтується на давніх міських легендах про Змія, що спить під Кирилівськими пагорбами. Зображуючи повсякдення фантастичного Києва, С. Тараторіна стирає межі реальності й вимислу, поєднуючи, здавалося б, несполучуване: «*Розитовхуючи перехожих, бруківкою сунув прегарний тулпар. Чарівних крилатих коней розводили татарські дури, що вже кілька століть мешкали біля ринку Шурум-Бурум*» (Тараторіна, 2018: 17); «*Літній ресторан розмістився у Купецькому саду над мальовничим урвищем. З нього водночас можна було роздивитися млин Бродського на Подолі й поселення водянників на Трухановому острові*» (Тараторіна, 2018: 64); «*У парку Шато-де-Флер... прогулювалися кияни з людей і нечисті. Херувими шукали закоханих. Промишляли слізливими мелодіями. Лише руб позбавляв пару від надокучливої присутності*» (Тараторіна, 2018: 101). Київські локації, що мають власну багату історію, наповнюються новими характеристиками в міфічній реальності «Лазаруса». Достовірність переमेжовується з вимислом, і це робить образ міста об'ємним, живим, сповненим енергії.

Нерідко С. Тараторіна звертається до квазіісторичного змалювання дійсності, у такий спосіб розширюючи горизонт уяви читача. Наприклад, у романі з'являється довідка про співіснування людей і людиноподібних на Трухановому острові: «*Людиноподібні здавна вважали Труханів острів своїм. Залишилися там жити навіть після 1827-го року... Люди стали лише гостями на привабливих землях середини ріки*» (Тараторіна, 2018: 26). Історія Першої гімназії видозмінюється відповідно до художнього контексту: тут «*вчилися діти київських багатців і аристократії. І це була єдина гімназія, де чітко дотримувалися норми від людиноподібних... В інших навчальних закладах Києва публіка була ліберальніша, і нечисть приймала без розбору*» (Тараторіна, 2018: 249). Однією з найстрашніших квазіісторичних сторінок київської історії є розповідь про сакральні місця змієпоклонців: «*У XII–XIII століттях дванадцятирічних хлопчиків кидали у Бабин Яр... Там була вирита спеціальна яма, ніби вхід до царства Апі. Пізніше цей ритуал трансформувалася. Хлопчиків почали заколювати у спеціальних місцях, які називали змієвими...*» (Тараторіна, 2018: 273).

Щоб урбаністичний міф про Київ не видавався надто стерильним у своїй ретроспективності, авторка використала вдалий прийом поєднання художньої дійсності. У романі з'являються згадки про київське буття з відчутно іронічним звучанням, що поєднують минуле та сучасність, правду й вигадку: «*Липки переважно заселяли люди. Притому заможні, які робили все, щоб їх не турбували огидні пики нечисті*» (Тараторіна, 2018: 133); «*Щоосені одна й та сама історія. Кияни нарікали на бомбардування кінських каштанів... Але тільки-но навесні на гілках з'являлися запашині піраміди, містяни згадували, що без каштанів Київ не місто*» (Тараторіна, 2018: 184). Цікаво, що в змалюванні міського життя вбачаємо натяжки на середньовічну карнавальну традицію, особливо в гротескних масових сценах: «*...Поділ перетворювався на суцільний ярмарок, де біси-шатуни правили першу партію*» (Тараторіна, 2018: 153); «*Купайло чи коляда давав повну індульгенцію нечисті, й тоді місто гуляло за їхніми законами. Весело, затято і дико*» (Тараторіна, 2018: 153); «*...Вони зустрілися серед обжерних рядів Галицького базару... Відьми – червоні, ніби прокопчені від постійного стояння під сонцем – довгими пальцями мішали у великих каструлях... Регіт, сварки, істеричні зойки окрадених хвилями перекочувалися базаром*» (Тараторіна, 2018: 169).

Для жанру міського фентезі характерне зображення людського й фантастичного світів, котрі здебільшого перетинаються в точці конфлікту. У художньому просторі «Лазаруса» все інакше: у творі, подібно до реального світу, вигадані істоти (людиноведмеді, змури, людиножаби) відкрито співіснують із людьми. Однак і тут кияни мають різні соціальні статуси: «*Околодочний був шістнадцятю дитиною у родині чорноробавовулаки з Плоскої дільниці. Там мешкала найбільш нечисть і панували найлютіші банди*» (Тараторіна, 2018: 81). Місто відображається через різні образи мешканців, у яких читач може навіть впізнати реальних осіб чи типажі, характерні для нашої реальності. Наприклад, Фальдберг «*зславився роздаванням меду у фірмових діжках з власним портретом...*» (Тараторіна, 2018: 77); упир Фабіан Басараб запевняв, що він пісник і не вживає людської крові, однак чутки говорили про інше: «*Здавалося, Фабіана зовсім не лякали суворі обмеження, накладені на упирів після повстання 1863-го року...*» (Тараторіна, 2018: 62).

Не менш цікавим є змалювання Києва крізь призму свідомості головного героя, столичного слідчого Олександра Тюрина. Після чотиримісячної подорожі Межею Тюрин випадково затримується в Києві, і це аж ніяк не тішить героя: «*Мав намір будь-що вибратися з міста*» (Тараторіна, 2018: 12). Таке прагнення / бажання не випадкове: Київ є столицею Межі – своєрідної резервації для людиноподібних. Межа є не лише головним топосом роману, а й важливим метафоричним образом, на основі якого вибудовується одна з проблемних опозицій роману: «свій – чужий / інакший». Тож під історико-фантастичною розповіддю вбачаємо глибокий соціальний підтекст. У романі порушуються питання сегрегації та расової дискримінації, рівності прав і свобод, толерантності, гуманізму тощо – і все це знаходить місце в урбаністичному просторі «Лазаруса».

На долю слідчого випадають події, що призводять до його загибелі й подальшого «відродження» в образі людиноподібного «*нового небезпечного виду lazarus...*» (Тараторіна, 2018: 81). Олександр, опинившись на помежж'ї світів людей і нечисті, стає чужинцем для обох, та саме йому, як медіатору, судилося врятувати Київ від гніву хтонічної богині Апі та її сина Обадії-Змія. Герой проходить етапи прийняття себе й міста, котре спершу втомлювало й драгувало його, але згодом подарувало шанс «*переписати історію по-новому*» (Тараторіна, 2018: 414).

Однією з магістральних ідей роману «Лазарус» є ідея вічної циклічності буття. Читач разом із персонажами спостерігає за етапами переродження Києва, каталізатором якого стає друга за історію Межі навала кощів. Як і в реальності, місто спершу довго усвідомлює масштаб і серйозність трагедії («*Міська влада наказала газетам мовчати, щоб не сіяти паніку... Влада силкувалася вдавати, що нічого не відбувається*» (Тараторіна, 2018: 243)), потім напруга зростає, а з нею – і кількість збитків та жертв («*Місто збожеволіло... Дедалі більше з'являлося причинних, що проголошували кінець світу. Газети тільки й писали, що про навалу кощів і про рух комети Делавана*» (Тараторіна, 2018: 321); після того – апогей катастрофи («*Закритою зоною зараження оголосили район вулиць Турівської і Набережно-Лугової... на південному заході кощі відступали з боку Політехнічного інституту... Впала Батисєва гора*» (Тараторіна, 2018: 339)), і лише після перемоги Тюрина й Топчія над Змієм кощі відступають – місто повертається до життя («*Оговталася пустотлива Ямська... Нарешті Балабухи оголосили, що їм удалося відновити виробництво сухого варення*» (Тараторіна, 2018: 407)). Ці фрагменти подій складаються у велику мозаїку буття, де завдяки зусиллям головного героя та його помічників устанавлюється баланс.

Висновки. Отже, в романі «Лазарус» С. Тараторіна представила самобутній міф про Київ початку ХХ ст. Зображуючи пригоди головного героя, авторка разом із тим показує багатолічність, настроєву мінливість, історико-міфологічний колорит «іншої реальності» столиці Межі. Головними приййомами конструювання урбаністичного образу є гармонійне поєднання реальності й вимислу, звернення до історичного контексту, активне використання квазіісторичних елементів та міської міфології для увиразнення художнього простору, а також екстраполяція онтологічної проблематики на мікросвіт ірреального міста.

Список використаних джерел:

1. Возняк Т. Феномен міста. Львів : Бібліотека журналу «Ї», 2009. 334 с. URL: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/misto/misto-zmist.htm> (дата звернення: 14.09.2021).
2. Лотман Ю.М. Избранные статьи : в 3 т. Таллин : Александра, 1992. Т. 1. : Статьи по семиотике и типологии культуры. 480 с.
3. Мариняк Р. Урбаністичний і рустикальний художній простір та його втілення в сучасній українській літературі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки*. 2018. Вип. 26. С. 51–58. Харків : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна.
4. Мій роман є іншою реальністю Києва 1913 року – Світлана Тараторіна : інтерв'ю. URL: <http://nrcu.gov.ua/news.html?newsID=85890> (дата звернення: 24.10.2021).
5. Підмогильний В. Несподівано. *Універсальний журнал*. 1929. № 1. С. 45
6. Світлана Тараторіна: Міфічний вимір Києва : інтерв'ю І. Новицької. *Das ist Fantastisch!* : альманах україномовної фантастики. 2018/1019. № 5. С. 112–118. URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Das_ist_fantastisch/N05_Cimmeria.pdf (дата звернення: 24.10.2021).
7. Тараторіна С. Лазарус : роман. Київ : Видавнича група КМ-Букс, 2018. 416 с.
8. Топоров В. Пространство и текст. *Текст: семантика и структура* : сб. статей. Москва : Наука, 1983. 299 с.
9. Фоменко В.Г. Місто і література: українська візія. Луганськ : Знання. 2007. 312 с.
10. Цимбал Я. Привиди урбанізму. *Критика*. 2007. Ч.1 (114). С. 27–29.
11. Штогрин М. Урбаністичні топи сучасної української літератури: традиції та трансформації (2000–2014 рр.) : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Київ : Київський університет ім. Бориса Грінченка, 2016. 182 с.

References:

1. Voznyak, T. (2009). Fenomen mista [The City Phenomenon]. Lviv : Biblioteka zhurnalu “Yi”. 334 s. URL: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/misto/misto-zmist.htm> [in Ukrainian].
2. Maryniak, R. (2018). Urbanistychni i rustykalni khudozhnyi prostir ta yoho vtillennya v suchasnyi ukrainskyi literature [Urban and Rustic Fictional Spaces and Their Appearance in Modern Ukrainian Literature]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina*. Kharkiv: Kharkivskiy natsionalnyi universytet imeni V. N. Karazina. Seria: Istoria Ukrainy. Ukrainoznavstvo: istorychni ta filosofsky nauky. Vyp. 26. S. 51–58 [in Ukrainian].
3. Lotman, Ju. M. (1992). Izbrannye stat'i [Chosen articles] : V 3 t. T. 1. Tallin: Aleksandra, 480 s. [in Russian].
4. Miy roman ye inshoyu realnistyu Kyieva 1913 roku – Svitlana Taratorina : interview [My novel is another reality of Kyiv in 1913 – Svitlana Taratorina]. URL: <http://nrcu.gov.ua/news.html?newsID=85890> [in Ukrainian].
5. Pidmohylnyi, V. (1929). Nespodivano. [Unexpectedly]. *Universalnyi zhurnal*. № 1. S. 45 [in Ukrainian].
6. Svitlana Taratorina: Mifichnyi vymir Kyieva : interview z I. Novytskoiu (2018/2019) [Svitlana Taratorina: The Mythical Aspect of Kyiv] // *Das ist Fantastisch!* : almanakh ukrainomovnoyi fantastyky. S. 112–118/ URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Das_ist_fantastisch/N05_Cimmeria.pdf [in Ukrainian].
7. Taratorina, S. (2018). Lazarus: roman. [Lazarus: novel]. Kyiv : Vydavnycha hrupa КМ-Букс. 416 s. [in Ukrainian].
8. Toporov, V. (1983). Prostranstvo i tekst. [The space and the text]. *Tekst: semantika i struktura*. Moscow : Nauka. 299 s. [in Russian].
9. Fomenko, V. H. (2007). Misto i literature: ukrainska viziia [City and literature: Ukrainian vision]. Luhansk : Znannia. 312 s. [in Ukrainian].
10. Tsymbal, Ya. (2007). Pryvydy urbanizmu [Ghosts of urbanism]. *Krytyka*. Ch. 1. (114). S. 27–29 [in Ukrainian].
11. Shtohryn, M. (2016). Urbanistychni toposy suchasnoyi ukrainskoyi literatury: tradytsiyi ta transformatsiyi (2000–2014 rr.). [The Urban Toposes of Modern Ukrainian Literature: Traditions and Transformations]. Diss. Cand. Phil. Sciences: 10.01.01. Kyiv : Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka. 182 s. [in Ukrainian].